

TĚŠÍNSKO

Řada aspektů působení československých bezpečnostních sborů během sporu o Těšínsko již byla popsána jinde.²⁵⁴ Proto se v úvodní části této kapitoly omezíme spíše na základní rekapitulaci událostí mezi pádem monarchie a rozdělením Těšínska. Následně se pozornost zaměří především na situaci od stanovení nové hranice v létě 1920 po závěr vymezeného zkoumaného období.

Československá stejně jako polská strana si na podzim roku 1918 nárokovaly vládu nad celým územím Těšínského Slezska. Vládu zde spontánně přejímaly regionální orgány obou stran. Dohodou z 5. listopadu se podařilo docílit prozatímního rozdělení teritoria, ovšem stalo se tak bez vědomí centrálních vlád v Praze a Varšavě, jež se později necítily uvedenou úmluvou vázány.²⁵⁵

Pod polskou vládou se tak ocitly těšínský a bílský okres, česká strana získala okres Frýdek a část okresu Fryštát.²⁵⁶ Naznačené rozčlenění se dotklo také kompetencí ZČV pro Slezsko. Karel Vyčítal objasňoval danou situaci v relaci

²⁵⁴ Srov. zejména KOLÁŘOVÁ, I. – KOLÁŘ, O. *Československé četnictvo a policie na Těšínsku 1918–1920*. Praha: Nakladatelství Academia, 2020.

²⁵⁵ GAWRECKÁ, M. *Politické poměry ve Slezsku v letech 1815–1939*. Opava: Slezská univerzita, 2011; PELC, Ferdinand. *O Těšínsko: vzpomínky a úvahy*. Slezská Ostrava: Slezská matice osvěty lidové, 1928.

²⁵⁶ GAWRECKI, D. *Politické a národnostní poměry*, s. 28–29. Pod československou správou zůstaly z fryštátského okresu obce Dětmarovice, Dolní Suchá, Prostřední Suchá, Lazy, Orlová a Petřvald.

7. listopadu 1918: „*Veškeré četnické stanice, které nyní v části polské leží, jsou v té zvláštní situaci, že administrativně podléhají zemskému velitelství četnictva v Opavě, v každém jiném ohledu jsou však podřízeny úřadům polským a i vojensky jsou závislé od velitele národního vojska polského, generálmajora Alexandrowicze v Těšíně.*“²⁵⁷

Státní zaměstnanci, úředníci a četníci české či německé národnosti sloužící v polské části sporného území byli mnohdy nuceni ke složení slibu poslušnosti polskému státu. Ačkoliv čeští četníci směli z oblasti pod polskou správou odejít, ZČV je nabádalo k setrvání na místech s vidinou brzkého získání oblasti pod československou kontrolu. Jako znalci místních poměrů pak měli tito četníci napomoci hladkému převzetí moci do rukou orgánů ČSR.²⁵⁸

Od poloviny listopadu se na české straně objevovaly požadavky, aby byla celá oblast Těšínska obsazena dohodovým vojskem. K vyhocení poměrů přispělo též vyhlášení voleb do polského sejmu, jež se na Těšínsku plánovaly koncem ledna 1919. Tomu československá strana předešla vojenskou akcí známou jako sedmidenní válka (23.–30. ledna 1919).²⁵⁹

Během zmíněné ofenzivy ustupující polské jednotky armády a milicí v několika případech internovaly české četníky, kteří dosud zůstávali na území pod polskou správou. Kupříkladu v Horním Těrlicku 24. ledna asi dvacet polských vojáků za účasti zhruba dvaceti příslušníků místní milice vtrhlo do budovy četnické stanice, kde se v danou chvíli nacházeli strážmistr Rudolf Piszkiwicz a vrchní strážmistr Josef Scheitar. Prvně jmenovaný byl agresory ohrožován na životě, druhý četník byl pro změnu internován v Těšíně, odkud se ovšem dotčenému podařilo „*za pomoci vlivných osob*“

²⁵⁷ Zřejmě Franciszek Alexandrowicz (1856–1927).

²⁵⁸ NA, MV–SR, kart. 475, sign. 18/2/19.

²⁵⁹ Srov. BÍLEK, J. *Kyselá těšínská jablčka*.

uniknout a vrátit se na své místo již 27. ledna.²⁶⁰ Do polského zajetí se těsně před příchodem československých vojsk dostal také velitel četnické stanice v Darkově strážmistr I. třídy Ota Demel,²⁶¹ následně vězněný v Boguszowicích (Bohušovice, dnes v Polsku), odkud se mu brzy podařilo prchnout.²⁶² Můžeme-li věřit novinovým zprávám, byl Demel v zajetí jakýmsi improvizovaným stanným soudem odsouzen k smrti a vězňitelé jej zamýšleli utopit v řece. Během transportu na místo exekuce se ale četníkovi podařilo utéct. Do bezpečí se dostal notně podchlazený a musel být hospitalizován v Moravské Ostravě.²⁶³ Při vyličených útocích na četnické stanice vznikly také značné hmotné škody.²⁶⁴

S polskou armádou ustupovali rovněž výpomocní či kvalifikovaní četníci, loajální k polskému státu. Kupříkladu stanici v Dolní Lomné opustilo všech devět náhradních četníků.²⁶⁵ Oproti tomu na četnické stanici v Německé Lutyni (Dolní Lutyně) zůstali sloužit všichni podřízení příslušníci polské národnosti, kteří následně složili přísahu ČSR u velitelství Četnického oddělení v Polské Ostravě. Polský velitel stanice v Německé Lutyni Štěpán Krzystek byl však nakrátko zatčen československými orgány.²⁶⁶ Četníci se ne vždy

²⁶⁰ SOKA Karviná, ČS Horní Těrlicko, Památník.

²⁶¹ V pramenech nalezneme několik verzí psaní jeho jména. V německy psaných dokumentech se uvádí jako „Otto“, v českých písemnostech jako „Oto“ nebo „Ota“.

²⁶² SOKA Karviná, ČS Darkov, Památník. Podle retrospektivních zpráv z konce 20. let byl Demel údajně polskými ozbrojenci odsouzen k smrti a těsně unikl popravě, což je patrně zveličené. MV-SR, kart. 3955, sign.13/165/2.

²⁶³ O bestialitě polských legionářů. *Obrana Slezska*, roč. 7, č. 6, 8. února 1919, s. 5.

²⁶⁴ Konkrétně se jednalo o jednu zimní a letní příkrývku, čtyři prostěradla, četnické šavle, píšťalky a 65 kusů nábojů. S výjimkou příkrývek a prostěradel se vše ostatní vypátralo. SOKA Karviná, ČS Horní Těrlicko, Památník.

²⁶⁵ NA, MV-SR, kart. 477, sign. 18/7/2.

²⁶⁶ SOKA Karviná, ČS Německá Lutyně, Památník.

řídili etnickým původem jednotlivců, a vzorce jejich chování v chaotické situaci tedy byly silně individuální.

Celkově však události ledna 1919 vedly k poklesu početních stavů mužstva, na což četnická správa reagovala přijímáním výpomocných a náhradních četníků. Jejich spolehlivost s ohledem na trvající národnostní napětí v regionu se však ukazovala jako problematická.²⁶⁷

Nutnost podřídit veškeré četnické stanice fryštátského a těšínského politického okresu ZČV pro Slezsko narážela ovšem na obtíže, o nichž referoval do Prahy 1. února zemský velitel Vyčítal. Četnické stanice totiž na uvedeném území až na malé výjimky disponovaly pouze jedním, nejvýše dvěma četníky z povolání. Ostatní mužstvo daných stanovišť pocházelo z četnických asistencí,²⁶⁸ které se rozprchly během vojenských operací. Za účelem posílení mužstva bylo sice ihned přiděleno čtyřicet pět četníků od ČO v Krnově, to však zdaleka nepostačovalo. Vyčítal dokonce žádal GVČ o možnost výjimečně přijímat výpomocné četníky jiné než československé národnosti.²⁶⁹ Souhlas však po průtazích přišel až krátce před rozdělením Těšínska, takže k realizaci návrhu patrně v praxi nedošlo.

Navzdory úspěchu československé vojenské akce na konci ledna 1919 se nakonec dospělo na diplomatickém poli k rozhodnutí stáhnout jednotky z části získaného území. Stalo se tak na základě Pařížského protokolu z 3. února, načež byla vytvořena demarkační linie probíhající jak na československé,²⁷⁰

²⁶⁷ SOKA Karviná, ČS Horní Lutyně, Památník.

²⁶⁸ V případě četnických asistencí se jednalo o oddíl četníků posbíraný většinou dle potřeby z různých četnických stanic a vyslaný k plnění nějakého úkolu, obvykle k udržení pořádku na krizovém místě nebo k rekvizicím.

²⁶⁹ NA, GVČ, kart. 47.

²⁷⁰ Čára probíhala od Bohumína přes Záblatí, Porubu, Doubravu a Louky podél řeky Olše k Těšínu, pak směrem k Dolnímu Žukovu, Ropicím, Neborům,

tak polské straně.²⁷¹ Mezi oběma čarami se vytyčilo asi pětikilometrové neutrální pásmo, které nesmělo být narušeno ani armádou, ani četnictvem žádné strany. Vojsko a četnictvo se proto 25. února musely stáhnout za takto určenou demarkační linii.²⁷²

Vyjednávací průtahy způsobily, že definitivní rozkaz k ustoupení přišel na poslední chvíli, což přineslo značné organizační těžkosti. Některé četnické stanice se evakovaly ve spěchu a musely na místě zanechat část erárního majetku i osobního jmění mužstva.²⁷³

Při přesunech se ukázali výpomocní četníci „*přihlásivší se po našem dřívějším obsazení do našich služeb*“ jako velmi nespolehliví. Konkrétně ze stanic Sovinec a Jáma Barbora u Fryštátu přešli k Polákům vždy dva muži. Osazenstvo stanovišť Skřečoch a Německá Lutyně vůbec neustoupilo. Z naznačených důvodů bylo od velitelství v Moravské Ostravě vyžádáno patnáct četníků a zasláno na Karvinsko do doby, než došlo k přidělení třiceti mužů od ZČV pro Slezsko.²⁷⁴

Unikátní byl případ strážmistra Václava Kuby, který od roku 1914 sloužil v Žibřidovicích (okres Fryštát). V době převratu zůstal na svém místě, přestože obec obsadili polští vojáci, a dále konal službu. Po příchodu československé armády 26. ledna 1919 dále sloužil, a to až do 26. února, kdy stanici opět zabrali Poláci. Kuba byl spolu s velitelem stanice a ještě jedním četníkem uvězněn v Těšíně. Trestní řízení zavedené proti oběma četníkům však bylo pro nedostatek důkazů zastaveno a došlo k jejich propuštění v dubnu téhož

Milíkovu a končila poblíž Mostů u Jablunkova. BÍLEK, J. *Kyselá těšínská jablůčka*, s. 80.

²⁷¹ Linie vedla od Skřečochy přes Polskou Lutyň, Darkov, nádraží Těšín a Třinec podél železniční trati až k hranicím Slovenska. Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ NA, GVC, kart. 47, sign. 695/19.

²⁷⁴ ZAO, ČOSO, Památník.

roku. Dotyční se následně hlásili u ZČV v Opavě, kde se dozvěděli, že byli ze stavu tamního četnictva propuštěni, poněvadž se údajně přihlásili k polskému četnictvu.

Kuba se při obhajobě svého chování odvolával na svou řádnou službu na vojně u českého pluku, následně pak u četnictva. Při únorové evakuaci prý zůstal na místě ve víře, že obec opět brzy přejde do československých rukou. Zemský velitel Kubovo opětovné přijetí do služby nedoporučil. Žádal proto, aby byl dotyčný případně zařazen k jinému ZČV, jelikož ve Slezsku celá kauza vešla v širší známost, takže by Kubovou případnou přítomností utrpěla kázeň a autorita sboru.²⁷⁵ Další vývoj věci však není znám.

Problém ovšem představovali četníci, kteří i nadále zůstávali na polském území, aniž by bylo jasné, zda chtějí sloužit ČSR. Podle evidence ZČV pro Slezsko ze dne 28. listopadu 1919 se jednalo o dvacet čtyři mužů. Pakliže by se po takové době přihlásil kdokoli z nich zpátky do služeb republiky s hodnověrným odůvodněním svého pozdního návratu v podobě například nemoci či internace, mohl uplatnit nárok na všechny ušlé požitky za uplynulou dobu, což by znamenalo zisk značného obnosu zhruba sedmi tisíc či osmi tisíc korun. Jak poznamenal zemský velitel Vyčítal, uvedená částka by zcela jistě následně motivovala svého příjemce vystoupit z řad četnictva a zřejmě si hledat jinou méně náročnou obživu. Nutno podotknout, že pro vylíčenou bezprecedentní situaci neexistovaly směrnice.²⁷⁶ Další ekonomické riziko představovala možnost, že četníci na území ovládaném Poláky budou v budoucnosti od československých úřadů zpětně žádat služební požitky, které jim polská strana vyplácela jen sporadicky.²⁷⁷

²⁷⁵ Tamtéž, sign. 3379/19.

²⁷⁶ NA, MV-SR, kart. 475, sign. 18/2/19.

²⁷⁷ NA, MV-SR, kart. 478, sign. 18/7/2.

Další závažný problém pro četníky představovalo „*tak zv. neutrální pásmo, kde se shromažďovali četní zločinci*“. Snahy o koordinaci bezpečnostní práce v neutrálním pásmu s polskými ozbrojenými složkami ztroskotaly podle Vyčítalova mínění z toho důvodu, že československému četnictvu nebyly „*dány dostatečné záruky vojenských polských velitelství, které by našim četníkům zajišťovaly bezpečný výkon jejich služby ve zmíněném pásmu*“.

Aktivace četnické služby v neutrálním území totiž obnášela především nutnost vzájemné spolupráce obou stran, která by zaručila respektování uvedeného statutu. Pokud by to platilo, konaly by dle představy kapitána Stuchlíka v neutrálním pásmu bezpečnostní službu hlídky složené napůl z československého a napůl z polského četnictva, které by byly opatřeny legitimací s podpisem velitelů obou v úvahu připadajících četnických oddělení. Samotné patroly by se vždy sešly a rozešly na určených místech neutrálního území.

Citovaný návrh se měl 19. června roku 1919 stát předmětem jednání smíšené dohodové komise²⁷⁸ v Těšíně za účasti zemského velitele četnictva Vyčítala a jeho polského protějšku pplk. Stanisława Młodnického.²⁷⁹ Jak dopadla zmíněná jednání, není ovšem známo. Nutno podotknout, že ještě v červnu roku 1919 se bezpečnostní služba na neutrálním území prakticky nekonala z obavy, aby nenastal konflikt

²⁷⁸ První mezinárodní komise dorazila na Těšínsko již během února 1919, nedisponovala však výkonnými pravomocemi.

²⁷⁹ Stanisław Młodnicki (1868–1954), právník a armádní důstojník, jeden z tvůrců policejního aparátu v polské části Slezska po první světové válce. Ke struktuře polských pořádkových složek v regionu srov. DWORZECKI, Jacek. Zarys działalności formacji policyjnych na Śląsku Cieszyńskim w latach 1918–1922. In: *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego*. Cieszyn: Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, 2010, s. 169–179; SKRZYPEK, Miłosz. Policyjne instytucje Śląska cieszyńskiego 1918–1922. *Kalendarz skoczowski 2000*. Skoczow 2000, s. 85–92.

s vojskem opačné strany.²⁸⁰ V důsledku uvedené skutečnosti danou oblast poznamenal nárůst kriminality, neboť se tam shromažďoval „*vyvrhel člověčenstva*“, který „*podniká odtud své loupežné tahy*“.²⁸¹ S ohledem na časté přestřelky na demarkační čáře bylo rovněž nutné vzít do úvahy, že při případném použití zbraně proti zločincům polské národnosti může dojít k zásahu polského vojska ve prospěch krajanů. Polská strana pravděpodobně vnímala vyličenou situaci podobným způsobem a s nedůvěrou vůči ozbrojeným složkám ČSR. V zásadě se tedy jednalo o patovou situaci.²⁸²

Další problém navíc představovalo šíření nemocí v neutrálním pásmu, a to během léta, zvláště pak na podzim roku 1919, kdy se rozšířily neštovice zavlečené z Polska. Jelikož zde nebyla respektována nařízení ani polských, ani českých úřadů, hrozilo nebezpečí, že se neštovice dále roznesou v českém záboru.²⁸³ Pamětní kniha četnické stanice v Dombrové (Doubravě) popisuje v souvislosti s citovaným problémem nucené odvádění nakažených osob za dozoru vojenské asistence do infekčních nemocnic, a to například v Zábřehu nad Odrou.²⁸⁴ Četnictvo následně hlídalo domy nemocí postižených osob, přičemž se nakazil strážmistr Rudolf Gregořica, který se následně léčil šest týdnů.²⁸⁵

Pouze památník Četnického oddělení Slezská Ostrava udává, že se v listopadu 1919 uskutečnilo vyjednávání mezi českými a polskými úřady v Loukách, Polské Lutyni (Orlová-Lutyně) a ve Skřečoni, což vedlo k úpravě bezpečnostní služby v neutrálním pásmu při součinnosti jak českého, tak

²⁸⁰ NA, MV-SR, kart. 475, sign. 18/2/41.

²⁸¹ NA, MV-SR, kart. 476, sign. 18/3/7.

²⁸² NA, MV-SR, kart. 475, sign. 18/2/41.

²⁸³ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁸⁴ Zábřeh byl připojen roku 1924 k Moravské Ostravě.

²⁸⁵ SOKA Karviná, ČS Doubrava, Památník.

polského četnictva.²⁸⁶ Datace patrně souvisela s příchodem mezinárodní plebiscitní komise, která tlačila znesvářené strany k urovnání poměrů.

Eskalace násilné kriminality se v rozjitřených poměrech projevovala i mimo demarkační pásmo. Příkladem budiž postřelení výtržníka Karla Vojkovského v Radvanicích četnictvem 5. března 1919.²⁸⁷ Poměrně častý jev představovalo pytláctví, nezřídka spojené s přestřelkami pytláků s hajnými či četníky. Například 2. února 1919 se četnická hlídka z Německé Lutyně dostala nedaleko Dětmarovic do boje s trojicí pytláků. Jeden z pachatelů, bývalý hajný František Kaštovský, byl postřelen.²⁸⁸ U Horní Lomné byl 4. července 1919 zastřelen známý pytlák Johann Martinek. Mezi podezřelými se ocitl hajný Ondřej Górníak (Gurniok), ale jeho vina se neprokázala. O pár týdnů později 21. července 1919 byl u Dolní Lomné zastřelen sám Górníak. Snad se jednalo o mstu pytláků za smrt Martinka. Do hledáčku vyšetřovatelů se brzy dostal jistý Josef Havlíček, u něhož se při domovní prohlídce našla lovecká puška a několik patron různé provenience, zřejmě přivezených z bojišť první světové války. Dva dny po smrti hajného hlavní podezřelý putoval do vazby frýdeckého okresního soudu na základě obvinění z pytláctví. Zastřelení Górníaka mu však z počátku nebylo možné dokázat.²⁸⁹ Až retrospektivní záznam ve farní kronice dokládá, že jako vrazi hajného byli usvědčeni Havlíček s Johannem Kaczmarykem a že jejich motivem se stala pomsta za zastřelení Martinka. K vraždě prý útočníci použili tříštivé střely dum-dum.²⁹⁰

²⁸⁶ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁸⁷ NA, MV-SR, kart. 479, sign. 18/100/4.

²⁸⁸ NA, MV-SR, kart. 479, sign. 18/94/1.

²⁸⁹ NA, MV-SR, kart. 479, sign. 18/88/4; kart. 480, sign. 18/122/3.

²⁹⁰ SOKa Karviná, fond Farní úřad Horní Lomná, Kronika fary Horní Lomná – 1. díl.